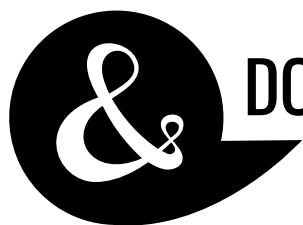

POTREBUJEME REFORMU DIVADLA?

DOTYKY A SPOJENIA

DIVADELNÝ FESTIVAL / OD ROKU 2005 / MARTIN / 6. - 12. 9. 2021

Festival z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

lita AUTORSKÁ
SPOLOČNOSŤ

MARTIN

Platforma na festivale Dotyky a spojenia

Prepis zvukového záznamu: Róbert Mankovecký

Editorka: Monika Michnová

Foto: Braňo Konečný

Grafické spracovanie: Dalibor Palenčík

Tlač: Neografia, a. s., Martin

Vydalo: SKD Martin v roku 2021

www.dotykyaspojenia.sk

POTREBUJEME REFORMU DIVADLA?

PLATFORMA

Potrebuje naša spoločnosť kultúru?

Je kultúra súčasťou našej DNA?

Aký máme vzťah ku kultúre?

Ako chápeme rolu kultúry v spoločnosti?

Je kultúra iba nadstavba?

Prečo v spoločnosti prevažuje tento názor?

Na 16. ročníku festivalu Dotyky a spojenia sme diskutovali o aktuálnych spoločenských témach a otvorili sme dôležité otázky, ktoré sa týkajú (nielen) divadla. Každá diskusia mala svoju tému, ale spájala ich spoločná téma potreby reformy divadla.

Pokúsili sme sa nielen pomenovať problémy, ale tiež hľadať reálne riešenia.

STREDA 8. 9. 2021

POTREBUJE KULTÚRA REFORMU?

S moderátorom, publicistom
Michalom Havranom diskutovali:

Silvia Hroncová: teatrologička
a kultúrna manažérka, podpredsedníčka
o. z. Zachráňme kultúru

Peter Kadlic: riaditeľ Odboru kultúry a športu
v Trnavskom samosprávnom kraji,
predseda Kultúrnej sekcie SK8

Miroslav Kollár: nezaradený poslanec NR SR,
podpredseda Výboru NR SR pre kultúru a médiá,
primátor Hlohovca

Radoslav Kutaš: štátny tajomník
Ministerstva kultúry SR

Michal Havran: Na festivale Dotyky a spojenia otvoríme sériu diskusií o reforme divadla a kultúry na Slovensku. V prvej diskusii sa pokúsime diagnostikovať stav kultúry na Slovensku. Máme teraz veľmi živú skúsenosť s pandemiou, nosíme rúška, prechádzali sme kontrolou covid passov, máme nový typ skúsenosti pri návšteve kultúrnych podujatí. Súčasná pandemická situácia je akousi čiernou labuťou, pretože pred dvoma rokmi na diskusnom fóre v Davose sa hovorilo o tom, čo je najväčšou hrozbou súčasnosti, otázka pandémie sa však vôbec nespomenula, nedostala sa ani do programu. O dva mesiace po

konferencii bolo všetko inak. Silvia, vy si pamätáte tak bezprecedentnú situáciu, aká vznikla za rok a pol v kultúre a umení? Čo táto skúsenosť znamenala pre vás osobne?

Silvia Hroncová: Som rada, že sme tu na festivale naživo a diskutujeme o týchto témach. Koncom februára 2020 som bola na filmovom festivale Berlinale a zažila som úplne plné sály, ale začínalo sa tam pošuškávať o víruse a skutočne, o dva týždne po mojom návrate z Berlína sa začali na Slovensku zatvárať divadlá. Takúto situáciu si nikto z nás nepamätá, ale dôležité je, že obnažila viaceré témy a ukázala, kde sa naša spoločnosť nachádza. A nielen v kultúre. Ukázala, ako sme pripravení na krízové situácie, ako sa v nich správame, ako je pripravená celá spoločnosť. Myslím si, že v kultúre obnažila veľmi veľa tém a ukázala aj reálne postavenie kultúry v spoločnosti. Preto je dnes potrebné verejne o kultúre diskutovať. Mali by sme hovoriť o kultúre a kultúrnej politike, ku kultúre by sme sa mali postaviť systémovo. Kultúru by sme mali brať ako prirodzenú súčasť nášho života.

Michal Havran: Kultúra sa reálne stala najviditeľnejšou obeťou pandémie. Mnohí sme ani nevedeli o tej jemnej infraštruktúre kultúry a umenia na Slovensku a počas pandémie sme zistili, v akých náročných podmienkach žijú divadelníci, výtvarníci či muzikanti. Miro, čo teba najviac šokovalo z prvotných reakcií slovenskej spoločnosti?

Miroslav Kollár: Potvrdilo sa to, čo sme všetci tušili, že veľká väčšina slovenskej spoločnosti k svojmu životu nepotrebuje kultúru, a už vôbec nie umelcov a ľudí z kultúry. Keď sa v spoločnosti začala rozpadáť elementárna solidarita a súdržnosť, prví na rade boli práve ľudia z kultúry. Nenávistné reakcie v internetových diskusiách pod článkami o dopadoch pandémie na kultúru, v ktorých posielali umelcov dokladať tovar do obchodov, boli odpoveďou na otázku, ako veľmi vníma slovenská spoločnosť potrebu kultúry pre svoj život. Keď som pochopil, že tomu sektoru neviem pomôcť ako poslanec Národnej rady, tak som si povedal, že pomôžem aspoň tam, kde to mám v rukách, čiže na komunálnej úrovni. V Hlohovci sme sa snažili do poslednej chvíle udržať peniaze, ktoré boli plánované na kultúru a použiť ich v rámci obmedzených možností v súlade s vtedajšími pandemickými opatreniami. Ťahali sme do konca roku Festival nezrušenej kultúry, robili sme kultúru bez divákov, aby sme mohli umelcom vyplatiť aspoň tie biedne honoráre, ktoré sme mali naplánované.

Michal Havran: Pán Kutaš, vy ste nastúpili na ministerstvo kultúry v čase, keď začínala pandémia, v situácii, keď sa zo slovenskej a európskej kultúry stala v podstate mŕtva záležitosť, lebo pandémia ju pripravila o to najcennejšie čo má, teda o divákov. Museli ste zmiest' zo stola všetky rozvojové projekty, začať sanovať kultúrnu obec a zisťovať, kto je dnes vlastne profesionálnym umelcom. Aké boli tie začiatky, keď ste zistili, že to, čo ste chceli robiť, vlastne robiť nebudete?

Radoslav Kutaš: Keď nastúpíte na ministerstvo, nemáte žiadnu infraštruktúru, žiadne dáta, máte malú predstavu o tom, o akých ľuďoch sa budete starať. Zriaďovaná kultúra bola slušne zmapovaná, ale o nezriaďovanej kultúre sme nemali žiadne dáta. Boli tu skupiny ľudí, ktorí sa cítili ako pracujúci v kultúre, ale ministerstvo o nich vôbec nevedelo. Tieto veci sme si museli nájsť a vyhľadať. Nijaký predchádzajúci establišment nemyslel na to, že by takáto situácia mohla nastať. Nemali sme na to pripravený dotačný systém, nemali sme ľudské kapacity, ktoré by obsluhovali ten dotačný systém. Áno, v začiatkoch to nebolo najšťastnejšie, preto sme sa snažili hľadať iných hráčov, ktorí sú schopní manažovať, alebo majú dotačnú politiku alebo technické zabezpečenie, aby to mohli sanovať. Nerozmýšľali sme nad tým, ako to zvládneme, hnal nás adrenalín a nerozmýšľali sme nad inými vecami, neriešili sme verejné politiky, ktoré sme mali pripravené, pretože toto bola najpodstatnejšia časť našej práce. Následkom toho je skutočnosť, že niektoré verejné politiky nám teraz meškajú, nemáme na to na ministerstve kultúry ľudskú kapacitu. Sme najmenšie ministerstvo, nemáme viac ľudí, ako sme mali na začiatku pandémie. Dokonca ich máme menej.

Michal Havran: Pán Kutaš, čo o našom vzťahu ku kultúrnej obci vypovedá to, že po príchode na ministerstvo ste zistili, že Slovenská republika nemá zmapovaných ľudí v kultúre a neexistujú poriadne databázy nezriaďovanej kultúry? V zatvorenej krajine sa zrazu začali zbierať najzákladnejšie dáta o tom, z čoho žijú ľudia z umeleckej obce.

Radoslav Kutaš: Je to príležitosť, aby sme sa rozprávali o tom, že štát tieto dáta potrebuje. Keby sme o tom hovorili pred tromi rokmi, kultúrna obec by nás vypravovala s tým, že takéto dáta nebude s nami zdieľať, lebo čo je nás do toho. Predtým neexistoval dôvod, aby sa zbierali dáta o nezriadovanej kultúre, pokiaľ neexistovala jasná predstava o verejnej politike. Keď sa pozrieme späť do minulosti, niektoré verejné politiky predvídateľné boli, ale neexistoval nejaký komplex verejných politik. Máme verejnú politiku o múzeách, verejnú politiku o kultúrno-osvetovej činnosti (práve teraz máme veľkú diskusiu s VÚC-kami o tom, ako má prebiehať kultúrno-osvetová činnosť, lebo sa nám zdá, že sa to prelína s inými verejnými politikami), ale neexistovala nejaká „road map“, podľa ktorej by sme vedeli postupovať.

Michal Havran: Peter, vy ste z Trnavy, ktorá je dnes vnímaná ako dobrý príklad toho, akým spôsobom môže župná verejná politika fungovať smerom ku kultúre a jej financovaniu bez toho, aby boli ukrátení športovci, školy a všetko ostatné, čo zriaďujete. Dnes hovoríme o reforme divadla a našom vzťahu ku kultúre. Pandémia odhalila na dreň, že vlastne nepoznáme štruktúru nezriadovaného kultúrneho podhubia v tejto krajine. Čím treba začať, ak chceme viesť túto diskusiu v systéme, ktorý vyzerá zvnútra aj zvonku veľmi chaoticky, priam neprofesionálne?

Peter Kadlic: Nalejme si čistého vína, oblasť nezriadovaného umenia čiastočne spadá aj do šedej

ekonomiky, veľa vecí sa vypláca na ruku, a je to tiež otázka neúmerného daňového a odvodového zaťaženia. V oblasti regionálnej kultúry je to jednoduchšie, tam sme v bližšom kontakte s aktérmi, či už prostredníctvom rôznych dotačných schém alebo spoluprác VÚC-iek, miest a nami zriaďovaných kultúrnych inštitúcií. Všetky vyššie územné celky pripravujú nové strategické dokumenty v oblasti kultúry, tam je veľmi dôležité zmapovať potreby aktérov.

Michal Havran: Po prvej vlne sme sa asi všetci zhodli, že situácia je zlá, celkom dobre ju nepoznáme, nepoznáme všetky dôsledky pandémie, ale ani dôsledky trestuhodného zanedbávania kultúrnej a umeleckej prevádzky na Slovensku. Napriek tomu je to príležitosť. Možno sme preskočili nejakú nudnú epizódu v uvažovaní o tom, ako by mali vyzeráť verejné politiky. Vráťim sa k tomu, čo povedal Miro Kollár. Ak sa zdá, že vo veľkej politike nevieme pomôcť a že v meste, v regióne či v kraji sa to dá, znamená to, že verejná politika príde zdola, príde z diskusií, ako je aj táto? Je možné vytvoriť zdola taký tlak, že veľká politika naň bude musieť reagovať?

Miroslav Kollár: Bol by som rád, keby to tak bolo. Ale musí to byť plošný tlak. Nemôžu to byť jedna-dve župy či jedno-dve mestá. Chcem vysvetliť, prečo som stratil nádej, že pomôžem kultúre cez veľkú politiku. Keď sa začala pandémia, inicioval som ako podpredseda výboru pre kultúru schôdzu, ktorú

sme vnímali ako šancu poskytnúť kultúre podporu. Nakoniec to dopadlo tak, že návrh na vláde neprešiel, lebo Kollár. Bolo to v osobnej rovine. A vtedy som pochopil, že keď chcem tomu sektoru pomôcť, musím sa stiahnuť. V podmienkach miest a žúp je to tak, že s vami musia spolupracovať ľudia, ktorí v nich žijú. Nie je to o tom, že ja chcem kultúru, ale musím vytvoriť infraštruktúru, dotačný systém, a musia na to naskočiť ľudia, ktorí tam žijú. Kultúru neviete prikázať spôsobom, že odteraz budete kultúrne žiť. Pokiaľ nemáte spoluhráčov, žiadny tlak nevytvoríte.

Michal Havran: Peter, ako sa vám podarilo urobiť z kultúry v Trnavskom samosprávnom kraji prioritu? Bolo na to treba nejakú mimoriadnu odvahu?

Peter Kadlic: Ryba smrdí od hlavy. Je to vždy o prioritách politik, o predvolebných programoch. V Trnave došlo k synergickému efektu, došlo k zmenám na VÚC-ke, ale aj v meste. Asi sme boli v správnom čase na správnom mieste, našli sme spoločnú reč, nasadli sme na jednu vlnu. Ide asi naozaj o to chcenie, o úprimný záujem.

Michal Havran: O Trnave sa hovorí, že je malým Rímom, ale v malom Ríme je už aj malý Paríž, to ešte menšia časť. Máte zriaďované divadlo, oproti malý Berlín, čo je centrum nezriaďovanej kultúry, vedľa je synagóga a Artfórum. Trnava má dnes vlastnú umeleckú štvrť, ktorá je pozoruhodná nielen v rámci Slo-

venska, ale aj v rámci stredoeurópskeho priestoru. Na malom priestore máte niekoľko umeleckých inštitúcií. Bol to zámer alebo vám to náhodne vyšlo?

Peter Kadlic: Hovorí sa, že náhody neexistujú, ale isté náhody tam boli. Súviselo to s personálnou zmenou hlavne v zriaďovaných inštitúciách a s tlakom zdola - do Trnavy sa začali vracat ľudia, ktorí tam vyštudovali, potom boli nejaký čas v zahraničí, sú nároční a vyžadujú, aby kultúra ponúkala istú kvalitu. Samozrejme, že nás motivuje aj konkurencia a chceme ponuku stále skvalitňovať.

Michal Havran: Dost' bolo chválenia, poďme sa pozrieť na to, ako to nefunguje a či vieme niečo urobiť. Neodlbime všetky problémy slovami, že „chýbajú peniaze“, ako sa zvykne hovoriť pri školstve. Tých peňazí nie je až tak málo, hoci by ich mohlo byť viac. Silvia, čo vás dnes trápi najviac?

Silvia Hroncová: Ako som povedala na začiatku, pandémie obnažila množstvo tém, odkryla aktuálny stav kultúry na Slovensku. Dnes je skutočne veľká príležitosť pomenovať problémy a snažiť sa hľadať riešenia. Keď hovoríme o zriaďovanej a nezriaďovanej kultúre, vidíme, že v zriaďovanej kultúre sa dlhodobo riešia rozpočtové a príspevkové organizácie. Niekoľko rokov hovoríme o tom, že príspevkové organizácie by sme mali transformovať na iný legislatívny typ, ktorý by im trochu uvoľnil ruky. Keď ho-

voríme o tom, že štátne inštitúcie sú skonstatelé, toto je jedna z príčin, prečo nemajú rozviazané ruky, prečo nemôžu podnikáť. To je jedna téma. A druhá téma je postavenie nezriadovanej kultúry. Hovoríme o tom tridsať rokov. Podarilo sa urobiť množstvo projektov a podujatí, ktoré fungujú a zaslúžili by si vytvorenie oveľa lepších podmienok. Ministerstvo kultúry by sa malo systémovojšie tejto téme venovať. Máme tu Fond na podporu umenia, ale stal sa akýmsi sociálnym fondom, ktorý by mal pomáhať. Bolo správne rozhodnutie, aby bol tento fond aj podporným fondom? Nebolo by lepšie uvažovať o inom type sociálnej pomoci umelcom? A tu sa dostávame aj k téme postavenia umelcov a ľudí pracujúcich v kreatívnom priemysle. Myslím, že tých tém je veľmi veľa, ale keď sa vrátim na začiatok, veľmi dôležité je pomenovať problémy. Dnes ich máme pomenované, máme databázu, vieme, aký počet zástupcov je v kultúre. Kľúčová je legislatíva. Keď sa uvoľní legislatíva, vytvorí ďaleko lepšie ekonomické podmienky na fungovanie kultúrnych inštitúcií. Ja som tu dnes aj za otvorené fórum Zachráňme kultúru. Spolu s Darinou Károvou sme hneď po vypuknutí pandémie ponúkli ministerstvu kultúry veľmi koncepčný materiál, ktorý sa nazýval Návrh krízových opatrení. Jednou z kľúčových vecí v tom čase bolo štatisticky pomenovať, kde sa nachádzame a aká veľká oblasť je zasiahnutá. Hovorili ste o tom, že či je dosť, alebo málo peňazí a aby sme o tom dnes nehovorili. Nebudem sa vyjadrovať k tomu, či je ich veľa alebo málo, ale myslím si, že keby existovala koncízna vízia kultúry a kultúrnej politiky, aj politici by brali kultúru do úvahy, dokázali by vypočítať prosbu kultúrnej obce a financií by bolo oveľa viac.

Radoslav Kutaš: Ešte tu nezaznelo, že kultúra je vlastne samosprávnou kompetenciou miest a obcí a vyšších územných celkov. Na to sa zabúda a vždy sa všetko hádže na ministerstvo kultúry. Ministerstvo má zabezpečiť, aby kultúra bola a keď už je, má sa o kultúru postarať. Ale v prvom rade musíme začať od toho, že to je samosprávna kompetencia. V zásade sa predpokladá, že kultúra vzniká zdola. Nie je to ako so školstvom, kde je to prenesená kompetencia.

Michal Havran: Otázka je, či to je správne.

Radoslav Kutaš: Ja tomu rozumiem, ale bavme sa o tom, ako je to ústavne nastavené. Kultúra je kompetenciou národných štátov v rámci EÚ, ako jedna z mála kompetencií patrí výhradne Slovenskej republike a nie je zdieľanou kompetenciou. Povedzme, že Slovenská republika je akože Európska únia a jednotlivé členské štáty sú akože VÚC-ky a mestá, tak kultúra je ich výlučnou kompetenciou. To sa týka zriadovanej kultúry. Pokiaľ ide o nezriadovanú kultúru, štát by mal poskytnúť nejakú víziu. Ale nie je jeho poslaním vytvárať konkrétne aktivity, tie by mali prichádzať zdola. Pred rokom 1989 sme mali nejaký systém, štát sa s tým nejakým spôsobom vyrovnal a divadlá skončili v pôsobnosti VÚC-iek. Tento stav je daný historicky, ak by sme nemali štyridsať rokov socializmu, kultúrny vývoj by bol zrejme iný. Chcem, aby tu odznelo, že kultúra musí vznikáť zdola a majú byť vytvorené rámce, legisla-

tívne alebo iné, ktoré majú v ideálnom prípade pomáhať a nemali by škodiť. Môžeme sa baviť o tom, či na Slovensku existujú reálne legislatívne rámce. Mám za tých štrnásť mesiacov na ministerstve skúsenosť, že žiaden z tých legislatívnych rámcov nie je ideálny. Ide o to, ako máte nastavené priority. Nemôžete otvoriť všetky témy naraz a začať riešiť všetko hneď. Ad jedna sa vám stane, že nevyriešite nič, otvoríte témy, ale žiadnu nedokončíte. Musíte si nastaviť priority. Keď si porovnáme situáciu v múzeách a galériách, v knižniciach, v kultúrno-osvetovej činnosti, v divadelnej činnosti - to sú štyri oblasti, ktoré majú vlastné zákony -, tak divadelná činnosť z toho vychádza ešte relatívne dobre v porovnaní s legislatívnymi rámcami v kultúrno-osvetovej činnosti, v knižniciach a v múzeách a galériách. Otvorili ste inštitucionálnu tému. Tá sa však netýka len divadiel. Áno, divadlá majú štrukturálne problémy, môžeme sa baviť o tom, či potrebujú vlastnú kamennú budovu, vlastný súbor alebo vlastnú techniku. To všetko sú úplne legitímne témy, ale tých typov kultúrnych inštitúcií je omnoho viac. Sama spoločnosť produkuje niektoré typy kultúrnych inštitúcií, na ktoré dnes nemáme rámce. To znamená, že začíname tým, že musíme overiť, či legislatívne rámce vyhovujú súčasnej situácii. A bez takejto stratégie si nepomôžete, lebo kam pôjdete? Otvorme si zákon o divadelnej činnosti. Hovorí, že divadlo musí byť právnická osoba. Bodka. A sme doma. Akonáhle to nie je právnická osoba, tak to nie je divadlo. Podľa mňa tu na festivalovej diskusii sedí kopec ľudí, ktorí si myslia, že fungujú v divadle, a zrazu sa dozvedeli, že v ňom nefungujú.

Michal Havran: Ako je to možné?

Radoslav Kutaš: Mňa sa pýtate? Ten zákon je z roku 2014.

Michal Havran: Delia všetky európske krajiny kultúru na zriaďovanú a nezriaďovanú s tým, že nezriaďovaná kultúra nemá takmer žiadny formálny štatút?

Radoslav Kutaš: Samozrejme, všetky civilizované krajiny, ktoré odvíjajú svoj ústavný systém od kontinentálneho anglo-amerického systému, ctia princíp, podľa ktorého môžete robiť všetko, čo nie je zakázané. Takže predpokladám, že vo všetkých týchto krajinách existuje nezriaďovaná kultúra. My to umelo delíme na zriaďovanú a nezriaďovanú, pričom zriaďovaná má nejaký rámec, z ktorého nevie vybočiť, a nezriaďovaná kultúra má tú výhodu, že si môže dovoliť to, čo by si zriaďovaná dovoliť nemohla.

Michal Havran: Napríklad?

Radoslav Kutaš: Niektoré inštitúcie nemôžu poberať dotácie, majú tak rigidne nastavený systém. Napríklad multikultúrne centrum, ktoré nie je galériou, nepotrebuje vytvárať zbierky. Môže ich vytvárať, ale neočakávame od neho, že sa o zbierky bude starať. Od galérie to vyžadujeme. Od zriaďovanej kultúry

očakávame, že bude plniť nejaké úlohy. Od nezriadovanej kultúry to neočakávame. Uvítam, ak sa tu nájde niekto a povie, že on potrebuje rámec pre nejakú časť nezriadovanej kultúry, ktorú nemáme pomenovanú.

Michal Havran: Počas pandémie sa ukázalo, že ľudia z nezriadovanej kultúry sa venujú nezriadovanej kultúre ako svojmu povolaniu. Ale neexistujú v systéme živností alebo eseročiek. Sú krajiny, ktoré majú pre ľudí na voľnej nohe špeciálne právne postavenie a uznávajú ich rovnako ako uznávajú živnosť, akciovú spoločnosť či eseročku.

Radoslav Kutaš: Áno, samozrejme, ten nástroj tu však bol, akurát kultúrna obec naň nereflektovala. Nepovažovala ho za nástroj pre seba alebo fungovala v nejakom inom rámci. Je kopec umelcov, ktorí sú aj živnostníkmi. Dokážu existovať vo fungujúcom rámci, to znamená, že systém ich vidí. Koho systém nevidel, boli interpretační umelci, ktorí boli zamestnaní napríklad v divadle a nepotrebovali živnosť. Ich systém nevidel, nemali nejakú autoritu, ktorá by povedala, že toto je umelec na voľnej nohe a má nejaké príjmy. Ale ten nástroj na Fonde na podporu umenia existoval už vtedy. Akurát že umelci ho nepovažovali za nástroj, ktorý potrebujú a chcú. FPU už pred pandemiou viedol zoznam umelcov na voľnej nohe. My sme sa snažili ten nástroj iba revidovať, pretože v ňom neboli technické alebo umelecko-technické profesie ako šepkárky, vlásenkárky, maskérky.

Michal Havran: Bude tento register predstavovať aj nejakú právnu silu, ochranu pre ľudí v prípade, že by sa zopakovali situácie, ktoré by im zabránili vykonávať umeleckú činnosť?

Radoslav Kutaš: To bol náš zámer. Vznikalo to hekticky a narýchlo, tak to, samozrejme, má nejaké detské choroby. Je to však základ, kde ten participačný proces má začať. Samozrejme, na budúci rok máme v pláne zaoberať sa štatútom umelca. Som rád, že sme prežili prvý rok pandémie, kedy sme potrebovali nastaviť krízové systémy, a teraz konečne môžeme nastavovať verejné politiky a môžeme sa k jednotlivým veciam, ktoré sa robili narýchlo, vrátiť a prehodnotiť ich.

Michal Havran: Na budúci rok teda má vzniknúť nový legislatívny rámec?

Radoslav Kutaš: Áno, je to našim zámerom. Pracujeme na reforme umeleckých fondov. Je legitímnou otázkou, či FPU naozaj mal robiť to, čo robil, ale v danom momente to bol jediný nástroj, ktorý bol po ruke, dal sa aktivovať bez toho, aby sme legislatívne museli niečo meniť. Ale máme tu tri umelecké fondy, ktoré sa rovnako mohli aktivovať aj bez ministerstva kultúry. Koľko ľudí z umeleckej obce sa dozvedelo, že takéto fondy vlastne vôbec existujú, koľko ľudí z umeleckej obce malo prístup k pomoci zo strany fondov? Je to v jednom balíku, máme ne-

jaké nástroje, ktoré nie sú veľmi funkčné a zároveň sa musíme rozprávať aj o tom, že potrebujeme nastaviť štatút umelca, aby sa už neopakovalo to, čo sa dialo v minulosti. Tam si už každý bude môcť za svoje šťastie. Ak nechce byť v registri, je to jeho slobodné rozhodnutie.

Michal Havran: Miro, ty si bol súčasťou pracovných skupín, keď sa riešil Plán obnovy. Niektoré európske krajiny vyčlenili peniaze na kultúrnu renesanciu alebo konsolidáciu umeleckej infraštruktúry. Na Slovensku sa to nepodarilo. Ak niekto v Európe má peniaze, tak je to Európska únia, ktorá plánuje poslať krajinám obrovské čiastky na sanovanie ekonomiky po pandémie a súčasťou toho sú aj financie určené na kultúru. Môžeš vysvetliť, prečo u nás stále, napriek deklaráciám, vládne nechota urobiť z kultúrnych politik prioritu politickú?

Miroslav Kollár: Vždy je to otázka priorít politických elít, či na komunálnej, župnej alebo národnej úrovni. Pokiaľ nemáš medzi vládnymi politickými elitami osobnosť, pre ktorú je kultúra prioritou, tak prioritou nebude. V Národnej rade sme zvolali gestorský výbor a jednohlasne sme odsúhlasili vyčlenenie 2% z Plánu obnovy na kultúru. Ale Ministerstvo kultúry a pani ministerka sa až tak netrhali o tie dve percentá v rámci prerozdelenia, chceli to prioritne riešiť inou schémou. Podľa mojich informácií aj vznikol nejaký externý tím, ktorý dal dokopy pár A4-iek, že na čo by 2% z Plánu obnovy mohli a mali ísť, ale jedno-

ducho v závere sa nikto na koalíčných rokovaníach nehádzal o zem, že chce peniaze do kultúry. Tak tam jednoducho nejdú. Stojí a padá to na prioritách a výtlaku politických elít. Súhlasím s tým, čo hovorí Rado Kutaš, že gros kultúry naozaj vzniká zdola, je to tak. Po tom, čo sme dokázali otestovať mestá a obce a zaočkovať kraje, nemám problém zobrať si na úrovni samosprávy aj väčšiu porciu pri organizovaní prostredia pre kultúru. Nie na organizovanie kultúry, ale prostredia pre kultúru, to znamená infraštruktúra, finančné mechanizmy, tú kompetenciu však treba presunúť dolu s výrazným balíkom financií. Mne je jasné, že ministerstvo kultúry sa má starať o národnú úroveň, o erbové inštitúcie a o legislatívne prostredie. My zdola to vieme turbovať viacej, pokiaľ dostaneme do rúk lepšie mechanizmy. Vždy však budú mestá a obce, kde bude kultúrny život živší a pestrejší, lebo to bude prioritou tamojších lokálnych politických elít. Ja sa k tomu hlásim, predpokladám, že mnohí župani sa k tomu budú hlásiť tiež. Ale opakujem, pokiaľ nebude premiérom človek kultúry a nebude to jeho prioritou, tak veľká kultúra bude mať také miesto, aké má dnes.

Michal Havran: Peter Kadlic, povedzte nám, či si môžete na seba zobrať väčší kus, tak ako to teraz povedal Miro Kollár. Utiahli by ste to? Lebo to už je záležitosť daňového zaťaženia.

Peter Kadlic: Áno a aj to robíme. Teraz sme otvorili kultúrne centrum v Piešťanoch, kde mala VÚC-ka

nevyužitý objekt strednej školy, ktorý sme za veľmi výhodných podmienok prenajali kreatívnej komunite a dúfame, že tam vznikne niečo unikátne. Myslím, že regióny by zvládli toho viac, ako hovoril pán Kollár, no s väčšími kompetenciami by mali prísť aj finančné prostriedky.

Radoslav Kutaš: To je fajn pri prenesenej kompetencii, ale nie pri originálnej kompetencii. To znamená, že obec skáče do výšky svojho rozpočtu. Bavme sa o tom, že by sme mali mať väčšie municipality, aby si to mohli dovoliť, ale to už je reč o reforme samosprávy, nie o tom, že štát má teraz posilať viac peňazí. To je úplne iná diskusia. A musím sa vyjadriť aj k Plánu obnovy. Plán obnovy nie sú úplne najrýchlejšie peniaze, aké existujú, dokonca by som povedal, že sú dosť pomalé a nastavenie ich využitia tiež nie je ideálne. Teraz rekonštruujeme kultúrne domy z peňazí REACT-EÚ, ktoré sú oveľa rýchlejšie- Fixácia na Fond obnovy je nešťastná, lebo nejde o rýchle peniaze a pomerne treba ich minúť pomerne rýchlo, čiže projekty musia byť vo vysokom štádiu pripravenosti, aby sa financie z Fondu obnovy dali minúť. Pokiaľ ide o Fond obnovy, aj tam sú príležitosti pre kultúru. Mali sme, napríklad, rokovanie s ministerstvom spravodlivosti, sú tam digitalizačné projekty, ktoré dokáže rezort kultúry zvládnuť. Čiže je kopec príležitostí, kde kultúra bude viditeľná, pretože má infraštruktúru, má know-how, ktorý vedia iné rezorty použiť, alebo má metodiky, ktoré sa dajú použiť. S ministerstvom dopravy spolupracujeme na ich balíku. Ja by som sa na Fond obnovy nefokusoval.

Michal Havran: Na to už je, samozrejme, neskoro.

Silvia Hroncová: Veľká časť kultúrnej obce protestovala proti tomu, že kultúra v Pláne obnovy chýba. Kultúrna obec volala po tom, aby sa kultúra stala samostatnou kapitolou, aby jej postavenie v rámci Plánu obnovy bolo viditeľné.

Michal Havran: Pokúsim sa otvoriť tému, ktorá nás bude sprevádzať ešte ďalšie dve diskusie. Čo sú dnes hlavné témy kultúrnej politiky na Slovensku? Máme tu nejaké politické deklarácie, potom nejaké predstavy kultúrnej obce, ale ako sa dnes v zásade rámcuje kultúrna politika na Slovensku?

Miroslav Kollár: V tejto chvíli musím povedať, že neviem. Ja fakt úprimne neviem. Politický výtlak ministerstva kultúry je slabý, neviem, aká je kultúrna politika tohto štátu a momentálne tu ani nie je ambícia otvárať kultúrnu politiku ako jeden komplexný systém. Skôr ideme *ad hoc*, vyberieme si priority, pani ministerka má blízko k pamiatkam, tak je to v tejto chvíli prioritou ministerstva, ale neviem o tom, že by prebiehala nejaká debata medzi kultúrnou obcou a ministerstvom.

Michal Havran: Silvia Hroncová, vy máte aký pocit z kultúrnej politiky dnes na Slovensku? Vnímate ju?

Silvia Hroncová: Každá debata o kultúre je veľmi dôležitá, aby sme si dokázali zdefinovať jej postavenie. Pokiaľ ide o stratégiu a dlhodobú víziu, musím súhlasiť s Mirom Kollárom. Nevieť, aká je stratégia a dlhodobá vízia. Myslím si, že by veľmi rýchlo mala nastať synergia medzi ministerstvom kultúry a samosprávou, medzi mestami a kultúrnou obcou, aby sa určili stratégie a hlavné ciele. Pán Kutaš hovoril o prioritách, mňa by zaujímalo, aké krátkodobé, strednodobé a dlhodobé priority si stanovilo ministerstvo, aby sme sa vedeli k tomu vyjadriť a začať dialóg. Ako vlastne dnes vyzerá kultúrna infraštruktúra? A sa zmenil divák? Čo potrebuje? Chce chodiť do kina alebo do divadla, alebo chce nejaké zážitkové eventy? Na to si dnes nevieme odpovedať. Hovorili sme aj o tom, že tu máme umenie na národnej, regionálnej, miestnej úrovni. Povieť svoju vlastnú skúsenosť z úplne malého regiónu Poltár, kde v malej obci Kokava nad Rimavicou opravujeme ako rodina starú školu a mali sme tam výstavu sklárstva. Stretli sme sa s neuveriteľnou odozvou aj mladých ľudí, ktorí ma prekvapili a hovorili, že pociťujú nedostatok kultúry v regióne. Pokiaľ si nevychováme svojich divákov, tak o pár rokov bude mať to elitné, národné a špičkové umenie problémy s návštevňosťou. Dnes je dôležité pozrieť sa na to, čo divák po pandémii cíti a čo vyhľadáva.

Michal Havran: Potrebujú župy a mestá nejaké kultúrne politiky alebo sa to dá robiť aj bez nich?

Peter Kadlic: Ako som spomínal, viaceré VÚC-ky majú pripravené strategické dokumenty o kultúre, ale tieto by mali nadväzovať na štátnu politiku. Momentálne nemáme strategický dokument pre oblasť kultúry, a o tom, že sa niečo pripravuje, sme sa dozvedeli len vďaka medializácii skutočnosti, že odtiaľ vypadla kultúra národnostných menšín. Niečo sa chystá, ale nevieme o tom veľa. Súčasnému ministerstvu môžeme veľa vyčítať, ale predsa nie je zodpovedný za všetky problémy, ktoré sa v rezorte kultúry napikli za tridsať rokov. Pandémia sa podpísala pod to, že sme zhrubli, aj v oblasti kultúry, bohužiaľ.

Michal Havran: Pán štátny tajomník, ako to vyzerá so strategickým dokumentom o smerovaní kultúry na Slovensku?

Radoslav Kutaš: Dovolím si citovať môj najobľúbenejší komentár na facebooku ministerstva kultúry, že „bolo už načase“. Je jedno, že čo tam napíšete, vždy je komentár, že už bolo načase. A to je najpozitívnejší komentár, ktorý tam máme. Najzásadnejší dokument, ktorý by tu mal vydržať až do roku 2030, je Stratégia rozvoja kultúry do 2030. Zatiaľ si ju interne oponujeme a nastavujeme spôsob participácie. Máme ho nastavený tak, že časť politik by sa mala dostať do participácie ešte tento rok a časť politik by mala prísť na rad na budúci rok, celá stratégia by mala byť vonku do konca roku 2022. Verím, že už nepríde ďalšia vlna pandémie. Stratégiu sme

zatiaľ nekomunikovali, máme taký blbý zvyk, že komunikujeme až vtedy, keď sú veci prezentovateľné a keď ich máme pripravené.

Michal Havran: Nemali by byť organizácie ako Zachráňme kultúru od počiatku účastné konzultácií a nie až neskôr prizvané na pripomienkovanie?

Radoslav Kutaš: Má byť vízia štátu alebo to má byť vízia zdola? Povedali sme si, že štát má ponúknuť nejakú víziu, ktorá má byť oponovaná. Ja si myslím, že ministerstvo kultúry by malo prísť s nejakým prezentovateľným návrhom, nemôžete prísť s čistým papierom v štýle, napíšete si, čo chcete. Tak to podľa mňa nemôže fungovať.

Silvia Hroncová: Nechcela som otvárať tému Múzea SNP, ale to je dobrý príklad toho, že na túto tému neprebehla diskusia a išlo o politické rozhodnutie. Keby ste mali participáciu odbornej obce, po ktorej voláte a ktorá by sa zúčastňovala celého procesu, predišli by ste niektorým nedorozumeniam alebo atakom zo strany členov odbornej obce.

Radoslav Kutaš: Súhlasím, druhá vec je, že existujú aj procesy, kde participácia nenastáva. Ministerstvo vydáva kopec rozhodnutí, o ktorých verejnosť nevie. Rozhodnutie zriaďovateľa je rozhodnutie zriaďovateľa, to nie je súčasť verejnej politiky. Po-

vedali ste, že diskusia neprebehla, čo nie je celkom pravda, pretože materiál bol na medzirezortnom pripomienkovom konaní. Ten proces sa skomplikoval práve preto, aby verejnosť mohla participovať, je to proces participácie, ktorý je nastavený zákonom. Verejnosť o tom vedela od momentu, keď sme zverejnili predbežnú informáciu, a mohla sa vyjadriť v pripomienkovom procese. Chápem, keď povie, že neprebehla komunikácia pred tým, než sme to zverejnili. Z môjho pohľadu sú niektoré procesy participatívne a niektoré procesy sú politické.

Michal Havran: Miro, sú nejaké krajiny v Európe, ktoré tak ako Slovensko nemajú strategický materiál o rozvoji kultúry? Je to vlastne jedno, či takýto dokument existuje alebo nie?

Miroslav Kollár: Necítim sa byť expertom, aby som mohol vyhlásiť, že taká krajina v Európe nie je. Podľa mňa nájdete krajiny s kvalitnými verejnými politikami v oblasti kultúry, ktoré sa aj naplňujú, nájdete krajiny s dobrými verejnými politikami, ktoré sú však viac na papieri ako v reálnom živote, ale aj krajiny bez sformulovanej kultúrnej politiky, kde však kultúra žije, a potom nájdete krajiny ako Slovensko. Hovorme o inštitucionálnom rámci kultúry, aby priestor pre rozvoj kultúry bol lepší, širší. Jediný spôsob, ako môžeme zastaviť zhrubnutie spoločnosti, o ktorom už bola reč, je kultúra. Otázkou zostáva, ako ju dostať k oveľa širšiemu publiku. Takmer každý strategický dokument o kultúre sa začína konšta-

tovaním, že kultúra je posledná oblasť spoločnosti, kde od osemdesiateho deviateho neprebehla zásadná transformácia pravidiel fungovania, ktorá by tomu prostrediu viac rozviazala ruky. Preto som veľmi zvedavý na začiatok debaty o tom strategickom dokumente ministerstva kultúry. Ja som priaznivec začatia participácie aj v počiatočnom štádiu s prázdny papierom, len ako úvod do diskusie, a to práve preto, aby prostredie participačného procesu dôverovalo. Samozrejme, že potom musí nastať fáza, keď ministerstvo kultúry musí spísať prvý draft, základné rámce a opäť sa vrátiť k diskusii. Keď sú ľudia do procesu zapojení od začiatku, sú oveľa otvorenejší diskusii a majú oveľa väčšiu chuť sa do toho zapojiť a vniesť tam svoj pohľad.

Michal Havran: Peter, vy by ste prijali skorú participáciu na kreovaní takého dokumentu?

Peter Kadlic: Určite, my aj v rámci prípravy nášho strategického dokumentu na krajskej úrovni ideme cestou participatívneho procesu už pri analytickej fáze. Ale musím povedať, že my s ministerstvom kultúry aktívne komunikujeme vo viacerých diskusných skupinách a formátoch. Nie je to tak, že ministerstvo nekomunikuje, ale pri tomto strategickom dokumente na štátnej úrovni diskusia neprebehla. Rozumiem však tomu, že dokument musí byť v určitom štádiu rozpracovanosti, aby bolo vôbec o čom debatovať.

Silvia Hroncová: Na participáciu na strategických materiáloch sú dva pohľady, o jednom hovoril pán štátny tajomník Kutaš a o druhom poslanec Miro Kollár. Ja mám skúsenosť z hlavného mesta, aj z bratislavskej župy, kde pripravujú strategické materiály smerom ku kultúrnym politikám, a prechádza to už niekoľko mesiacov práve participáciou. Organizujú sa stretnutia s kultúrnou obcou, zbierajú sa názory, auditujú sa témy - je to inšpirácia ku vzniku strategického materiálu na pôde mesta a bratislavskej župy.

Michal Havran: Otázka je, či to nie je strata času, keďže celý proces sa potom bude musieť zopakovať, lebo doň nastúpia profesijné združenia, umelci, ľudia činní v kultúre, ktorí pri ňom mohli byť od začiatku.

Radoslav Kutaš: Dáta získavame z iných procesov, ktoré prebiehajú na Ministerstve kultúry. Nie je to tak, že analytik si sadne za stôl a začne vymýšľať desať cieľov. Nie. Predsa nejaké strategické dokumenty tu boli aj pred tým. Máme rozbehnutú komunikáciu o kultúrno-osvetových strediskách, to je téma pre VÚC-ky, pričom každá VÚC-ka k tomu pristupuje inak. Máme rozbehnutú platformu pre kreatívny priemysel, kde participujú ľudia z rôznych segmentov. Ale participácia musí byť usmernená, aby sme neparticipovali od A až po Z o všetkom.

Michal Havran: Predsa len, ľudia, ktorí pracujú v kultúre, opakovane vyjadrujú ani nie výhradu, ale skôr

lútosť nad tým, že kultúra nie je prioritou života na Slovensku. Miro, ty si spomenul, že kultúru treba ľuďom opakovane ponúkať, aby si na ňu zvykli. Dá sa však toto budovať strategickými dokumentmi zhora? Populácii predsa nevieme direktívne nariaďovať lásku k umeniu a lásku ku kultúre. Musia teda existovať aj iné nástroje, ako to robiť, pretože to funguje v iných krajinách a dokonca aj na niektorých miestach. Poďme sa pozrieť na neformálne strategické dokumenty, ktoré sa osvedčili a fungujú v tomto prostredí.

Miroslav Kollár: Zásadnou chybou by bolo dať niečo ľuďom prvý raz zadarmo, pretože potom už nikto nikdy na kultúru nepríde, to sme si otestovali niekoľkokrát. Podľa mňa nie je iná cesta, ako vytvárať priaznivé prostredie, infraštruktúru. Presne, ako to robí napríklad trnavská VÚC-ka: mám nevyužitý priestor, existuje skupina ľudí, ktorí sú kreatívni a majú chuť robiť, poskytnem im teda ten priestor. Je to dlhá cesta a rýchle riešenie neexistuje.

Peter Kadlic: Na druhej strane mesto Hlohovec poskytuje župe priestor v zámku. Tá synergia by mala byť vzájomná.

Miroslav Kollár: Čím viac možností bude mimo hlavného mesta na spoluprácu skupín, ktoré pôsobia v kultúre v mestách a regiónoch, či už ide o neformálnu, nezriaďovanú kultúru, alebo o spoluprácu

zriaďovaných organizácií, tým bude väčšia šanca, že ľudia prestanú z regiónov odchádzať. Viem, že to nie je jediný a hlavný dôvod tých odchodov, ale je to jeden z dôvodov. Ide o to, aby všetci z Hlohovca neutekali za kultúrou do Trnavy a Bratislavy, ale aby bol ten prúd obojsmerný. Štát má vytvoriť legislatívne, finančné prostredie, aby celý environment kultúry mohol fungovať. Áno, štát sa musí starať o erbové inštitúcie, aby boli výkladnou skriňou kultúry a mohli sme ich tvorbu prezentovať nielen doma, ale aj v zahraničí. Zároveň by mal štát ukazovať, že vníma kultúru ako dôležitú súčasť života.

Michal Havran: Peter, je to niečo, čo sa vám osvedčilo v Trnave? Ako ľudia reagovali, keď sa kultúra veľmi hmatateľným spôsobom stala prítomnou? Aké nástroje ste na to použili?

Peter Kadlic: Asi sa budem opakovať, ale je to otvorenosť politikov a úradníkov v rámci regiónu, a to otvorenosť aj voči subjektom nezriaďovanej kultúry. Kladie to možno vyššie nároky na komunikáciu, niekedy sú to iné mentálne svety, ale prinesie to ovocie. Otvorenosť, rozviazané ruky a finančná podpora.

Miroslav Kollár: Dôležité je, že pustíte do kultúry kvalitných, zdatných, kreatívnych a manažérsky zdatných ľudí. Jedna vec je prostredie a potom potrebujete mať kvalitných ľudí, ktorí naplnia inštitúcie kvalitným obsahom.

Michal Havran: Pani Silvia Hroncová, nie je to iba politickou lžou, keď hovoríme, že kultúra nie je? Ľudia predsa chodia do divadla, do kina, na výstavy, do kníhkupectiev... Napriek tomu tu existuje oficiálny politický príbeh o tom, že Slovákov a Slovenky kultúra nezaujíma, a preto s tým netreba nič robiť. Čo si o tom myslíte?

Silvia Hroncová: Myslím si, že tu fungujú dva svety. Jeden je svet kultúry, ktorý si sám vytvára infraštruktúru a vytvára si svoje prostredie, a druhý je svet politiky, ktorý je častokrát odtrhnutý od reality, a ktorý niekedy kultúrnu obec zneužíva, keď ju potrebuje pre svoje politické ciele. Mojou obľúbenou témou v tejto súvislosti je téma symbolov, ktoré sú v umení veľmi dôležité a zároveň ponúkajú istý „message“ o spoločnosti a ľuďoch. Nie je prirodzeným pravidlom, že sa politici zúčastňujú na kultúrnych podujatiach, ako sú filmové alebo divadelné premiéry, či vernisáže. Ak sa aj zúčastnia, tak naozaj len formálne. Politik má vedieť nasmerovať ľudí a vyjadrovať svoj vzťah ku kultúre, a to sa u nás nedeje.

Michal Havran: Možno politici hovoria o sebe, keď hovoria, že kultúra je okrajová záležitosť. Ich to nezaujíma a radi by to stotožnili aj so zvyškom krajiny. Dnešná úvodná diskusia bola o tom, akým spôsobom diagnostikovať stav kultúry na Slovensku. Ďakujeme všetkým, ktorí nás sledovali, za pozornosť.

zľava: Miroslav Kollár, Silvia Hroncová, Michal Havran, Peter Kadlic, Radoslav Kutaš

ĎAKUJEME
VŠETKÝM
DIVADLÁM,
DIVÁČKAM A DIVÁKOM!
TEŠÍME SA
NA 17. ROČNÍK FESTIVALU
OD 20. DO 25. JÚNA 2022.

BUDEME TAM.